# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

מעשה שהיה בימי חול המועד פסח תשע"א, אחת מחברות ההשקעות הגדולות בארצות הברית ביקשה לרכוש אניה ובה מוצרי מזון רבים, על מנת למוכרה לאחר הפסח בריוח גדול. משימת הקניה בפועל הוטלה על אחד מעובדיה היהודיים של החברה. ונשאלה השאלה, האם מותר לו לבצע את הרכישה.

הפוסקים דנו בשאלות נוספות:

- האם מותר ליהודי לשמש כמנהל חשבונות במפעל של נכרים המייצר חמץ בפסח.
- האם מותר לעובד במרכול של נכרים, לרכוש ולמכור בפסח מוצרי מזון מכספו של הבעלים הנכרי.

התשובות לשאלות אלו, מצריכות עיון בשאלה עקרונית, האם מותר ליהודי לקנות בפסח חמץ עבור נכרי מכספו של הנכרי.

ובשאלה נוספת, האם ניתן להקל כאשר היהודי מבצע את רכישת החמץ ללא מגע עמו, כגון בקניה באמצעות כרטיסי אשראי או ברשת האינטרנט.

**קנית חמץ לנכרי מכספו של הנכרי**

**א.** בשאלה זו דן בשו"ת הריב"ש (סימן תא) ותשובתו היא היסוד בסוגיא זו:

"ולקנות חמץ לצורך הכותי במעותיו של כותי, בחול המועד **איסור גמור הוא**, שהרי לכל הפחות איכא למיחש, **דלמא אתי למיכל מיניה**. ולא עוד, אלא שהוא **עובר עליו בבל יראה**, לפי שכשהוא קונה אותה בשביל הכותי, אין הכותי בעל המעות קונה אותה, שהרי אין ישראל זה נעשה שליח לכותי, ולא זוכה בשבילו. דהא קיימא לן דאין שליחות לכותי ולא זכיה כלל, לא אינהו לדידן, ולא אנן לדידהו, כדאיתא בבבא מציעא (עא, ב). ואם כן הרי הוא חמצו של ישראל זה, ועובר עליו. ומלקות נמי איכא, שהרי עשה מעשה כשקנה אותו. ואף אם נאמר שהישראל אין דעתו לזכות בו לעצמו, כיון שיש איסור בדבר, מכל מקום גם הכותי לא קנה אותו, והרי הוא עדיין ברשות הכותי הראשון, והוי ליה **כחמצו של כותי ברשות ישראל, בשקיבל עליו אחריות**. שהרי אם נאבד או נאנס בידו של ישראל, אין אחריותו על הכותי הראשון, שהרי כבר קיבל מעותיו. אלא **אחריותו על ישראל זה, ועובר עליו**".

בדברי הריב"ש נתבארו שני טעמים מדוע אסור ליהודי לקנות חמץ בפסח לנכרי מכספו של הנכרי, ונבארם.

- **חשש שמא יבוא לאכלו** - כאשר היהודי עוסק ברכישת החמץ עבור הנכרי, יש חשש שמא יבוא לאוכלו. והוסיף הפרי מגדים (או"ח סי' תנ, אשל אברהם ס"ק י) שאדרבה, "כל שאין מחזר עליו לשורפו חיישינן שיאכל". דהיינו, העובדה שהחמץ הוא של נכרי, והוא אינו מחוייב לבערו, היא סיבה לחשש שהיהודי יבוא בטעות לאוכלו.
- **החמץ באחריות היהודי** - בשו"ע (חו"מ סי' קפח סע' א) נפסק: "אין ישראל נעשה שליח לעכו"ם לדבר מהדברים". ואם כן, מוכר החמץ הוציא את החמץ מרשותו בשעה שקיבל את הכסף תמורת המכירה, ואילו הנכרי ששלח את היהודי לקנות עבורו חמץ, לא קנה את החמץ עד שיגיע לידו מכיון שהיהודי אינו שלוחו כי אין שליחות לעכו"ם. נמצא כי משעת הקניה ועד שיגיע החמץ ליד הנכרי הקונה, **יש ליהודי אחריות על**

# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

**החמץ** [שאם יאבד או ינזק יהיה חייב לשלם למשלחו הנכרי את דמי החמץ] ועובר על איסור בל יראה, כדין חמצו של נכרי הנמצא באחריות ישראל.

**ב.** דברי הריב"ש הובאו להלכה ברמ"א (או"ח סי' תנ סעי' ו) "אסור לקנות חמץ לאינו יהודי בפסח, אפילו במעותיו של אינו יהודי". והמג"א (ס"ק י) לאחר שהביא את שני הטעמים שכתב הריב"ש, הוסיף עוד טעם מדוע אסור ליהודי לקנות חמץ בפסח לנכרי מכספו של הנכרי:

- "ועוד נראה לי דאסור משום **רוצה בקיומו**".

ביאור דבריו, במסכת עבודה זרה (סד, א) נאמרה הלכה בדיני איסור עבודה זרה ויין נסך: "ישראל שהיה נושה בעובד כוכבים מנה, ומכר עבודת כוכבים והביא לו, [או שמכר לו] יין נסך והביא לו, מותר [הממון בהנאה]. אבל אם אמר לו, המתן לי עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך, [או שמכר לו] יין נסך ואביא לך, אסור. [והקשו] מאי שנא רישא [שהדמים מותרים] ומאי שנא סיפא [שהדמים אסורים]. אמר רב ששת, סיפא משום דהוה ליה כי **רוצה בקיומו**". כלומר, בסיפא, כשהנכרי הודיע ליהודי שימתין עד שימכור את העבודה זרה, הדמים אסורים, כיון שנחשב שהיהודי "רוצה בקיומה" של העבודה זרה, שהרי הוא מעוניין שהעבודה זרה תישאר בשלמותה עד הזמן שימכרנה הנכרי. ומאחר שרוצה בקיומה של העבודה זרה, אסרו חכמים את ההנאה מדמיה.

דין זה הובא להלכה בשו"ע (יו"ד סי' קלג סע' ו) "אפילו אמר לו העובד כוכבים שמור בחנם חבית זו של יין נסך, **אף על פי שפטור אם נשברה או נאבדה**, מכל מקום מיצר הוא אם תשבר או תאבד מתוך שמירתו ורוצה הוא בקיומו ואסור". והיינו שאפילו ללא חיוב אחריות על העבודה זרה, אם היהודי רוצה בקיומה, אסרו חכמים את ההנאה ממנה.

וחידש המג"א, שגם **באיסור חמץ**, אפילו אם אין ליהודי אחריות על חמצו של הנכרי, אם מאיזו סיבה שלא תהיה הוא "**רוצה בקיומו**", יש בזה איסור.

וצריך להבין, מדוע הריב"ש לא נימק את האיסור לקנות חמץ עבור הנכרי "משום רוצה בקיומו", וצ"ע.

**ג.** בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן רצט) כתב טעם נוסף לאסור קנית חמץ לנכרי מכספו של הנכרי:

- **משתכר באיסור הנאה** - בשו"ע (או"ח סי' תנ סעי' ד) נפסק: "ישראל שהיה לו תנור ואפו בו נכרים חמץ בפסח, אפילו מעות אסור לקבל בשכרו, דהוה ליה משתכר באיסורי הנאה. ואם קבל כבר המעות, מותר ליהנות מהם".

במענה לשאלה האם אדם שתפקידו לקנות אוכל עבור עובדים במפעל של נכרי, רשאי לקנות מוצרי חמץ עבורם, הביא בשו"ת תשובות והנהגות את דברי המג"א שיש לאסור משום שרוצה בקיומו של החמץ, וכתב: "ואני חושש עוד, שכיון שהוא פועל ומלאכתו לדאוג לפועלים לחמץ, ועל זה מקבל שכר, הרי הוא משתכר גם באסורי הנאה, דהיינו חמץ, שאפילו בשל עכו"ם אסור בהנאה (ועיין היטב בחלקת יואב חלק יו"ד סימן י"ז בענין פועל להשכיר עצמו לאסורי הנאה, אם הפועל עובר מהתורה בהנאה כי האי, ובמחנה אפרים פרק י"ג דמאכלות אסורות) ולכן צריך למנוע מזה".

# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

ומבואר שאסור לפועל יהודי לקנות חמץ בפסח לנכרי מכספו של הנכרי, מכיון שפועל שמקבל את משכורתו עבור עבודה שבכללה קניית ומכירת חמץ בפסח, נחשב כמשתכר באיסור הנאה.

**לסיכום:** בדברי הפוסקים נאמרו ארבעה טעמים לאסור ליהודי לקנות חמץ בפסח לנכרי מכספו של הנכרי:

[א] חשש שמא יבוא לאכול את החמץ.

[ב] איסור בל יראה, בגלל חיוב האחריות שיש ליהודי על החמץ.

[ג] היהודי רוצה בקיומו של חמץ.

[ד] איסור משתכר באיסורי הנאה.

שלושת הטעמים הראשונים הובאו במשנה ברורה (ס"ק כא) "אסור לקנות חמץ לאינו יהודי בפסח, אפילו במעותיו של אינו יהודי [א] דאיכא למיחש שמא יאכל ממנו. [ב] ועוד, דהוא רוצה בקיומו של החמץ. [ג] ועוד, דהא אין שליחות לעכו"ם, ונמצא דהישראל קונה אותם ועובר בבל יראה".

ואילו השו"ע הרב (סימן תנ סע' כז) נקט להלכה רק את הטעם השני, שהחמץ באחריות היהודי: "ועובר עליו בבל יראה ובל ימצא, ואע"פ שהוא מפרש למוכר שאינו קונה את החמץ לעצמו אלא בשביל הנכרי ששלחו, אף על פי כן נקנה החמץ לישראל שנתן המעות מידו ליד המוכר, ואין אומרים כיון שהמעות הן של נכרי והישראל נתנם בשליחותו הרי זה כאלו נתנם הנכרי בעצמו, שאין אומרים שלוחו של אדם כמותו אלא בישראל שנעשה שליח לישראל חברו".

ומעתה יש לדון ולברר, האם בכל מקרה של קניית חמץ על ידי יהודי עבור נכרי בפסח, יש לחשוש מאיסורים אלו.

• • •

**חשש שמא יבוא לאכול את החמץ**

**ד.** בשו"ת יביע אומר (ח"ד יו"ד סימן ו) נשאל האם מותר ליהודי לעבוד במסעדה של גוים שמבשלים בה נבילות וטריפות, והשיב: "עי' בשו"ת הריב"ש (ס"ס תא) שאסור לישראל לקנות חמץ לעכו"ם בפסח, משום דחיישינן דילמא אתי למיכל מניה, דלא בדילי אינשי מניה. וכתב בשלחן גבוה (או"ח סי' תמ ס"ק יא) **דדווקא בפת שנאכל כמות שהוא** יש לחוש שמא יאכל ממנו, אבל **קמח וסולת** מותר להוליכו בשביל הגוי ממקום למקום. ומכאן נראה להתיר לישראל שהוא משמש בבית גוי, לשמש לפניו גם בפסח ולערוך לפניו שלחן אף על פי שיש שם חמץ, שמכיון שגם בשאר ימות השנה בדיל ממאכל עכו"ם, משום איסור תבשיל עכו"ם, לא חיישינן דילמא אכיל מניה. ואם נזהר מפת גוים בכל השנה מותר להביא לפניו פת".

ומבואר בדבריו, כי החשש "שמא יבוא לאכול" מאכלות אסורות, נאמר רק:

[א] במאכלים שנאכלים כמות שהם [פת], ולא בסוגי אוכל שאינם נאכלים כמות שהם [קמח וסולת].

[ב] כשרגיל לאוכלם, ולא במקומות שרגיל להתבדל מהם.

ולאור זאת, גם בקניית חמץ לנכרי בפסח, יש לומר שהחשש שמא יבוא לאוכלו קיים רק כאשר קונה מאכלי חמץ הנאכלים כמו שהם, ולא בקניית חמץ שאינו נאכל כמו שהוא. וכמו כן, כאשר אין ליהודי הקונה גישה לחמץ, וכגון כאשר קונה בטלפון או ברשת האינטרנט, אין לחשוש שמא יבוא לאוכלו.

וסברא זו הובאה להלכה בשו"ת מים חיים (סימן לד) בתשובתו של רבי חיים דוד הלוי, רבה של תל אביב, לשאלת יהודי העובד בחנות מכולת של נכרי, ותפקידו לרכוש סחורות חמץ עבורו, האם רשאי להמשיך

# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

בעבודתו בימי חול המועד פסח: "והנה טעמו הראשון [של הריב"ש] היה איכא למיחש דילמא אתי למיכל מיניה, וזה ודאי חשש נכון, אלא שכל זה אינו שייך בנידון דידן. בראשונה, מפני שבזמנם היו כל צרכי החמץ נמכרים בעינם, פתוחים, וישראל הקונה חמץ לגוי אתי למיכל מיניה, אבל בזמנינו הרי הכל ארוז וסגור היטב והחשש רחוק. זאת ועוד, שזה אינו קונה במקרה חמץ לגוי אלא הוא עובד קבוע שלו ועוסק בזה יום יום, ואין לחוש שמא יבוא לאכול ממנו".

**איסור בל יראה, בגלל חיוב האחריות שיש ליהודי על החמץ**

**ה.** בדברי הריב"ש נתבאר שהיות וההלכה היא שאין שליחות לעכו"ם, נמצא שמשעת הקניה ועד שיגיע החמץ ליד הנכרי הקונה, החמץ אינו ברשותו של הנכרי אלא **באחריות היהודי** [שאם יאבד או ינזק יהיה חייב לשלם למשלחו הנכרי את דמי החמץ] ובשל כך היהודי עובר על איסור בל יראה, כדין חמצו של נכרי הנמצא באחריות ישראל.

המשנה למלך (הלכות חמץ ומצה פ"ד ה"ג) הקשה על דברי הריב"ש שתי קושיות:

[א] "לא הבנתי כוונת הרב בזה, דהן לו יהי דיש שליחות לעכו"ם הרי עובר בבל יראה, דאף דנימא דהעכו"ם בעל המעות קונה אותו מטעם דהישראל הוא שלוחו, מכל מקום הוה ליה חמצו של עכו"ם ביד ישראל ואחריותו עליו דעבר משום בל יראה". כלומר, מדוע חידש הריב"ש שאיסור של בל יראה נובע מכך שאין שליחות לעכו"ם, ולכן הנכרי לא קנה את החמץ עד שיגיע לידו כי החמץ עדיין באחריות היהודי, הרי גם אם היהודי עדיין היה שליחו של הנכרי והחמץ היה נקנה לנכרי בשעת הקניה, עם כל זאת היהודי היה עובר בבל יראה כי יש לו חיוב אחריות על החמץ.

[ב] "מש"כ והוה ליה כחמצו של עכו"ם ביד ישראל כשקיבל עליו אחריות וכו'. גם בזה לא ירדתי לסוף דעת הרב, דלא דמי כלל חמצו של עכו"ם ברשות ישראל וקיבל עליו אחריות. דהתם **שניהם בעלים מיקרו**, זה מפני שגוף החמץ שלו, וזה מפני שאחריותו עליו. אבל הכא עכו"ם הראשון, כיון שלקח דמיו נסתלק לגמרי והוי הפקר. וישראל לא ניחא ליה דליקני שלא לעבור, כמו שכתב הרב למעלה. אם כן אין כאן חמצו של ישראל כלל, דומה למאי דאמרינן בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא נד, ב) **נכסי העכו"ם הרי הן כהפקר**, כל המחזיק בהם קנה, מהאי טעמא דעכו"ם כיון דשקיל זוזי איסתלק [כאשר הנכרי קיבל כסף מהלוקח, יצא חפץ זה מרשותו, מכיון שקניינו בכסף], וישראל לא קנה עד שיכתוב לו את השטר. והכי נמי דכוותה. סוף דבר שדברי הרב ז"ל מרפסן איגרי, וצ"ע".

לדעת המשנה למלך, היהודי עובר על איסור בל יראה רק **כשבאחריותו** חמץ הנמצא **בבעלותו** של נכרי, וכגון כשחמצו של נכרי מופקד אצלו. אבל במקרה דנן, לדעת המשנה למלך החפץ הוא חפץ של **הפקר** שאין לו בעלים, כי הוא לא בבעלות הנכרי המוכר ולא בבעלות הנכרי שקנו עבורו את החפץ, ובמקרה כזה בוודאי שהיהודי אינו עובר על איסור בל יראה, ומדוע נקט הריב"ש שהוא עובר על איסור בל יראה.

המגיה בספר צדקה ומשפט (הובא בשו"ת ציץ אליעזר ח"ג סימן ח) תמה על המשנה למלך: "דאע"ג דבאמת אין כאן בעלים מכל מקום אין זה גרע מקבלת אחריות דעלמא, דכאן נמי אם יאבד החמץ יתחייב הישראל לשלם מביתו לעכו"ם בעל המעות, והו"ל כאילו קיבל אחריות לגוי בעל המעות על חמצו". כלומר,

# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

לכאורה אין כל נפקא מינה בכך שהחפץ הוא הפקר ואינו **בבעלות** הישראל, שהרי היהודי עובר על בל יראה בגלל **אחריותו על חמץ** שנמצא כרגע ברשותו.

הציץ אליעזר יישב את שיטתו של המשנה למלך: "ולענ"ד נראה דכוונת המשנה למלך בקושייתו הוא כן, דלא דמי בכאן לקבלת אחריות דעלמא, **דבעלמא הוא מקבל את האחריות ישר על החמץ**, אבל כאן הרי אין החמץ בגדר אחריות שקיבל עליו, דהא החמץ אינו שייך לשום איש והוא הפקר, אלא רק הישראל יכול לפטור את עצמו מהמעות שקיבל מהנכרי בזה החמץ כשיתננו לנכרי. אם כן **נמצא דהאחריות הוא על המעות**, שמחויב להחזיר לו המעות כשלא מביא לו תמורתן, ורק הוא יכול לפטור את עצמו מהמעות כשיתן לגוי את החמץ. לכן יש לומר שזה דומה כמי שחייב לחברו מעות ויש חמץ של הפקר, שיכול לפטור את עצמו בזה מחיוב המעות. האם נאמר שבשביל זה שיכול לפטור את עצמו בזה החמץ, יעבור עליו בבל יראה, הרי בודאי לא, דהא אין החמץ שלו כלל. ואם כן הוא הדין הכי נמי כמו כן, החמץ אינו שלו דהוי הפקר, ואין לו עליו שום חיוב אחריות על זה, ורק דיכול לפטור את עצמו בזה מחיוב הממון, לכן שפיר לא דמי זה לקבלת אחריות דעלמא, ושפיר מקשה המשנה למלך". ומבואר בדברי הציץ אליעזר, כי שיטתו של המשנה למלך היא, שבחמץ של **הפקר** שאינו בבעלות נכרי, אחריות היהודי אינה על **החמץ**, אלא על **המעות** שקיבל מהגוי לקנות חמץ, ולכן אינו עובר על איסור בל יראה.

נמצא איפוא, כי נחלקו הריב"ש והמשנה למלך, האם יהודי עובר באיסור בל יראה **כאשר הוא אחראי על חמץ של הפקר** שאינו בבעלות הנכרי [אין זה חמץ של הפקר שנמצא ברשות הרבים, שבזה לפי כולם ברור שהיהודי אינו עובר בבל יראה, אלא במקרה דנן יש ליהודי אחריות על החמץ שאין לו בעלים אלא הוא הפקר]. לדעת הריב"ש, אם חמץ זה ברשותו של היהודי, אפילו חמץ הפקר שאין לו בעלים, הוא עובר על בל יראה. ואילו לדעת המשנה למלך, בחמץ שאינו בבעלות נכרי, גם אם הישראל חייב באחריותו, אין זו אחריות על **החמץ**, אלא על **המעות** שקיבל מהגוי לקנות חמץ, ולכן אינו עובר על איסור בל יראה.

**פורע חובו באיסורי הנאה**

**ו.** אמנם בשו"ת בית אפרים (סימן כט; הובא בקיצור בשערי תשובה סי' תנ ס"ק יב) חידש, שגם לדעת המשנה למלך **שבקניית חמץ** לנכרי מכספו של הנכרי אין איסור בל יראה, אבל ברור כי **בנתינת החמץ לנכרי** בפסח יש איסור "פורע חובו באיסורי הנאה", וז"ל: "ולדינא נלע"ד אם הישראל קונה החמץ לעכו"ם בפסח והוא רוצה ליתנו לו בפסח, אפילו תימא שאין כאן איסור מצד קבלת אחריות, דזוזי הלוואה נינהו, ומחוייב בתשלומין בלא סיבת אבידת החמץ. וגם מצד האחריות לגבי המוכר אין איסור, משום דאיסתליק ליה כמו שכתב המשנה למלך. מכל מקום עדיין יש איסור, דהא על כל פנים הוא חייב דמים למשלח, ואם כן כשנותן לו החמץ בפסח, הוא **פורע חובו באיסורי הנאה**". גם אם היהודי אינו חייב באחריות על **החמץ**, אלא על **המעות** שקיבל מהגוי לקנות חמץ שצריך להחזירם, ובכך בעצם קניית החמץ אין איסור בל יראה כי אין לו אחריות על החמץ. ברם כאשר נותן את החמץ לנכרי בפסח, הרי הוא נהנה מאיסורי הנאה, שכן הוא פורע את חובו לנכרי בחמץ שאסור בהנאה, ולכן נחשב כפורע חובו באיסורי הנאה.

על פי דברי הבית אפרים חידש בשו"ת מים חיים [בהמשך דבריו המובאים לעיל **אות ד**] כי בקניית **חמץ שמבוטח** [בחברת ביטוח של נכרים], ובמקרה של אובדן או גניבה תוטל האחריות על חברת הביטוח, אין

# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

ליהודי איסור "פורע חובו באיסורי הנאה", ולדעת המשנה למלך אין ליהודי איסור בקנייתו ונתינתו בפסח לנכרי: "בנידון דידן [פועל שקונה מזון עבור חנות מכולת של נכרי] שנתברר שאין שום אחריות לשליח, וגם אם יאבד החמץ אינו חייב מאומה כי חברת הביטוח משלמת הכל, נמצא שאין שום חוב על הפקיד השליח, ויכול למסור החמץ למעבידו בתוך הפסח".

[הבית אפרים מחדש בסוף דבריו שאם אין נותן את החמץ לנכרי אלא **לאחר הפסח**, אין בזה איסור "דאין זה חמץ שעבר עליו הפסח, דהא לא עבר עליה בבל יראה, דהא לא זכה בו הישראל, והפקרא הוא". חמץ שניתן לנכרי **אחרי הפסח** אינו אסור באכילה והנאה כדין חמץ שעבר עליו הפסח, כי סוף כל סוף הרי לא היתה ליהודי אחריות על החמץ בפסח, ולא עבר עליו בבל יראה, ולכן אין לחמץ דין חמץ שעבר עליו הפסח. וכן נקט לדינא המשנה ברורה (ס"ק כב) לאחר שהביא את טעמיהם של הריב"ש והמג"א לאסור קניית חמץ לנכרי מכספו של הנכרי [לעיל **אות ג]** "ומכל מקום אם לא כוון לקנותו לעצמו וגם לא קיבל עליו אחריות כלל, יש לצדד להקל באכילה ובהנאה לאחר הפסח, כן כתב הפמ"ג ועיין בשערי תשובה"].

**קניית חמץ עבור נכרי - "מעשה קוף" שאינו מדיני שליחות**

**ז.** דברי הריב"ש שאסר קניית חמץ עבור נכרי בפסח, התבססו על ההלכה **שאין שליחות לעכו"ם**, ולכן החמץ לא נקנה לנכרי, ובשל כך היהודי שחייב באחריות החמץ עובר על איסור בל יראה.

הגרצ"פ פרנק, רבה של ירושלים, ציין בספרו מקראי קודש (ביטול ומכירת חמץ אות א) כי בדברי המחנה אפרים (הלכות שלוחין סימן טו) מבואר שלא כהריב"ש, וז"ל המחנה אפרים: "עכו"ם ששלח ישראל שישכיר לו בית מישראל ועשה השליח את שליחותו ונתן המעות למשכיר כדי שיקנה המשכיר ביתו לעובד כוכבים, לכאורה היה נראה דלא קנה העכו"ם, מאחר דקיימא לן דאין שליחות וזכיה לעכו"ם. אבל כד דייקינן נראה **שלא צריך בזה שליחות וזכיה**, כיון דאין ישראל זוכה במידי לעובד כוכבים אלא **מעשה קוף הוא דעביד**, דנותן המעות למשכיר וממילא זכי העכו"ם". ונתחדש בדבריו, שלא בכל **מעשה** שליחות נאמרו **דיני** שליחות, ויש מעשה שליחות המוגדר כ"מעשה קוף", דהיינו פעולה בעלמא, שאינה נובעת מכח דיני שליחות. ולכן, כאשר ישראל שוכר בית עבור נכרי, למרות שלכאורה ההלכה היא שאין שליחות לעכו"ם, וקנין השכירות לא היה צריך לחול, אולם היות והעברת הכסף מידיו של הנכרי [השוכר] לישראל [המשכיר] על ידי השליח הישראל, נחשבת כ"מעשה קוף", ולא חלים דיני שליחות, לכן השכירות שרירה וקיימת.

יסוד הדברים, אימתי מעשה שליחות מוגדר "מעשה קוף" בעלמא, ואימתי נצרך מעשה השליחות לגדרי ודיני שליחות [שליח בר דעת ובר חיובא], מבואר בדברי החתם סופר (גיטין כב, ב) "ודע והבן כל מה שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות, היינו רצונם לומר בר שליחות כמותו או אינו בר שליחות כמותו. אבל שליח אפילו קוף יכול להיות שליח אלא שאינו כמותו. נפקא מינא **היכא שהקפידה תורה שהבעל דין בעצמו יעשה**, אלא שאנו אומרים שלוחו הוה כמו עצמו, לזה בעינן דין שליחות, דאי לאו הכי לא הוה כמותו. אבל **היכי שאמרה תורה שישלח שליח**, כגון משלוח מנות, זה סגי אפילו על ידי קוף וכל הפסולים. והבן זה, כי כבר טעו בו גדולים וטובים ממני. על כן כיון דכתיב וכתב הסופר, אפילו על ידי קוף יכול לכתוב, לולי משום שלא לשמה, אבל לא מטעם שליחות". במעשים שיש צורך שהאדם יעשה

# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

אותם בעצמו, אנו נצרכים לדיני השליחות, כדי שעל ידי השליח יחשב כאילו המשלח עשה את המעשה בעצמו. אולם כאשר רשאי לעשות מעשה לא רק בעצמו אלא על ידי מישהו אחר [משלוח מנות, כתיבת גט], אין צורך לדיני שליחות, והמעשה חל אפילו כאשר נעשה על ידי "קוף".

נמצא לפי המחנה אפרים, שגם בקנין שנעשה על ידי שליח, היות וכמובן אין צורך שהקונה יעשה את הקנין דווקא בעצמו - מעשה השליחות נחשב כ"מעשה קוף" ואינו מתייחס כלל לדיני שליחות. ומעתה הוא הדין בקניית חמץ לנכרי בפסח, מעשה הקנין נחשב כ"מעשה קוף" ואינו נובע מדיני שליחות. ולפיכך למרות שבדיני שליחות אין שליחות לעכו"ם, והקנין לא היה צריך להתקיים, אולם היות וקניית החמץ על ידי השליח היהודי נחשבת כ"מעשה קוף" ולא כשליחות, החמץ שייך לנכרי, והיהודי אינו עובר כלל על איסור בל יראה, שלא כדברי הריב"ש.

ובספר מועדים וזמנים (סימן תנ) כתב את סברת המחנה אפרים כקושיא על הריב"ש: "כתב במג"א בשם הריב"ש בישראל שקונה בשביל נכרי סחורה דחמץ בפסח, כיון שאין שליחות לנכרי עובר בבל יראה. ולא הבנתי, שאינו רוצה לקנות בפסח והיאך ישראל זוכה בעל כרחו, וכן המוכר מתכוון לנכרי, ואיהו **מעשה קוף בעלמא עביד** וחל לנכרי, וצע"ג".

**יד פועל כיד בעל הבית**

**ח.** המחנה אפרים (הלכות שלוחין סימן יא) נשאל האם מברכים על קיום מצות בניית מעקה על ידי אומן נכרי. ובתשובתו חידש, שיש הבדל בין **שליח** ובין **פועל** "דכיון **דפועל גופו קנוי לבעל הבית לגמרי**, חשיב **ידו כיד בעל הבית ממש**, ונמצא שאין דין הפועל והשליח שוים". ומכאן פסק המחנה אפרים שאם בונה מעקה על ידי שליח נכרי, לא יברך, כי אין שליחות לנכרי. אבל "אם שכר פועל [נכרי] לתקן המעקה, הרי זה מברך עליו, דחשוב כאילו הוא עצמו עשאו".

ומדבריו משתמע שבמקרה **שפועל** יהודי קונה חמץ עבור המעביד הנכרי שלו, הוא אינו נדון כשליחו של הנכרי [כי אין שליחות לעכו"ם], אלא נחשב **כיד בעל הבית**, וכאשר הוא קנה את החמץ הרי החמץ שייך כבר לנכרי [כי הפועל "ידו"] - ולכן היהודי אינו עובר על איסור בל יראה.

**קנית החמץ חלה מדין קנין סיטומתא**

**ט.** ונראה לומר סברא נוספת, מדוע החמץ נקנה לנכרי על ידי היהודי, למרות שאין שליחות לעכו"ם.

במסכת בבא מציעא (עד, א) נתבאר קנין 'סיטומתא', שהוא **מנהג הסוחרים** לבצע קנין והעברת בעלות באופנים שונים, כגון באמצעות רישום על חביות (רש"י שם), תקיעת כף (רא"ש ב"מ פ"ה סימן עב) או מסירת מפתח המקום שבו נמצאת הסחורה לידי הקונה (ראבי"ה המובא בהגהות אשר"י שם) וכדומה. וקנין זה של הסוחרים חל **בתנאים מסויימים גם על פי ההלכה**, כדברי הגמרא: "באתרא דנהיגו למקני ממש, קני". וכפי שנפסק בשו"ע בהלכות קנינים (חו"מ סי' רא סעי' א-ב) "ואם מנהג המדינה שיקנה הרושם קנין גמור נקנה המקח. וכן כל דבר שנהגו התגרים לקנות בו, כגון על ידי שנותן הלוקח פרוטה למוכר או על ידי שתוקע לו כפו וכן כל יוצא בזה" [בדברי המשנה ברורה בדיני מכירת חמץ (סימן תמח ס"ק יט) מבואר כי חלות קנין סיטומתא **מהתורה**].

# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

והנה כתב רבנו יונה (בבא בתרא דף נ"ה ע"א בדפי הרי"ף) "שקונים בשטר וכדקא אמרינן התם האי סיטומתא קניא באתרא דנהיגי למקני בה **ודינא דמלכותא נמי כמנהגא הוי**". ומבואר בדבריו שמעשה שנהגו לעשותו במקום קנין **מדין וחוק המלכות**, מועיל כקנין גמור גם על פי ההלכה, מדין סיטומתא. וידידי רבי עובדיה יוסף טולדאנו כתב בספרו משפט הקנין (שער טו סע' ז) שכן נראה הסכמת הפוסקים לדינא.

נמצא איפוא, שאפילו לשיטת הריב"ש שהחמץ נשאר באחריות היהודי כי הקנין לא חל מדין אין שליחות לעכו"ם, אולם הואיל ובזמנינו ודאי חל קנין החמץ של היהודי עבור הנכרי **מצד דינא דמלכותא דינא**, הרי שגם על פי ההלכה נקנה החמץ לנכרי מדין קנין סיטומתא, והחמץ אינו נחשב באחריות היהודי ולכן אינו עובר על איסור בל יראה.

**היוצא מהדברים:** הרמ"א, המג"א והמשנה ברורה פסקו כדברי הריב"ש, שיהודי הקונה חמץ עבור נכרי, עובר על איסור בל יראה בגלל שהנכרי לא קנה את החמץ מדין אין שליחות לעכו"ם, ולכן החמץ נמצא באחריות היהודי.

אולם מנגד, מצאנו כמה פקפוקים בדין זה:

- לדעת המשנה למלך, בחמץ שאינו בבעלות נכרי, גם אם הישראל חייב באחריותו, אין זו אחריות על החמץ, אלא על המעות שקיבל מהגוי לקנות חמץ, ולכן אינו עובר על איסור בל יראה.
- לדעת המחנה אפרים, קניית חמץ לנכרי בפסח נחשבת כ"מעשה קוף" ואינו חל מדיני שליחות. ולפיכך למרות שבדיני שליחות אין שליחות לעכו"ם, נחשב החמץ בבעלות הנכרי, והיהודי אינו עובר כלל על איסור בל יראה.
- פועל יהודי הקונה חמץ עבור המעביד הנכרי שלו, אינו נדון כשליחו של הנכרי, אלא נחשב כיד בעל הבית, ולכן החמץ נקנה לנכרי והיהודי אינו עובר על איסור בל יראה.
- היות וכיום חל קנין החמץ של היהודי עבור הנכרי **מצד דינא דמלכותא דינא**, הרי שגם על פי ההלכה נקנה החמץ לנכרי מדין קנין סיטומתא, ואינו באחריות היהודי, ולכן אינו עובר על איסור בל יראה.

**רוצה בקיומו של חמץ**

**י.** לעיל [**אות ב**] הובאו דברי המג"א שחידש כי איסור "רוצה בקיומו", שנאמר בדיני עבודה זרה, שאפילו ללא חיוב אחריות על העבודה זרה, אסרו חכמים את ההנאה ממנה, נאמר גם **באיסור חמץ** שהיהודי רוצה בקיומו, ואפילו אם אין ליהודי אחריות על חמצו של הנכרי. ולכן אסור לקנות בפסח חמץ לנכרי מכספו של הנכרי, היות והיהודי רוצה בקיומו של החמץ.

אולם להלכה נחלקו הפוסקים, האם דין "רוצה בקיומו" נאמר גם באיסור חמץ, או רק באיסור עבודה זרה. התוספות במסכת עבודה זרה (לב, א ד"ה והא) כתבו: "יש פוסקים דצריך ליזהר שלא לעשות שום תשמיש בכלים הבלועים חמץ בפסח, משום דהוי רוצה בקיומו על ידי דבר אחר". וכן פסקו הטור והשו"ע (או"ח סי' תנ סע' ז) "אסור להשכיר כלי לעכו"ם בפסח שיבשל בהם חמץ, מפני שרוצה בקיומו של איסור על ידי דבר אחר שלא יבקע הכלי". וכתב המשנה ברורה (ס"ק כד) "משום שהוא רוצה בקיומו של חמץ [שאם ישפך החמץ בשעה שהכלי עומד ע"ג האש יבקע הכלי] והרי הוא כנהנה מן החמץ". ונראה מדבריהם, כי גם באיסור חמץ נאמר דין "רוצה בקיומו".

# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

ברם הפרי חדש (שם ס"ק ז) כתב על דברי הטור: "ולענ"ד נראה שדברי הטור בכאן אינם מכוונים להלכה, דמה שכתב בתחילת דבריו שאיסור רוצה בקיומו ישנו גם כן באיסור חמץ, אע"פ שכן דעת התוספות, אינו מחוור אצלי. שהרי פרש"י בפרק בתרא דעבודה זרה (סד, א ד"ה רבנן) והביאו הר"ן שם (דף לא, א בדפי הרי"ף ד"ה ראשון) משמו, דהיינו טעמא דאסור להיות רוצה בקיומו של יין נסך משום דישראל מצווה לבטל עבודת כוכבים ותשמישיה. ומעתה בשאר איסורים שאינו מצווה לבטלם, ואדרבא, בחמץ אמרינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, מהיכי תיתי איסורא ברוצה בקיומו". כלומר, לדעת רש"י והר"ן, דין "רוצה בקיומו" נאמר רק באיסור עבודה זרה שיש חיוב לבטלה כליל מן העולם, ולא באיסור חמץ שחייב לבער רק את החמץ **שלו** אבל אין חיוב לבער חמץ של אחרים, ולכן אין איסור אם "רוצה בקיומו" של חמץ שאינו **שלו**. וכדבריהם נקט להלכה הפרי חדש, וכן בשו"ת הרדב"ז (ח"א סימן רמ) שכתב: "והוי יודע דאע"ג דחמץ בפסח אסור בהנאה, לא אמרו רוצה בקיומו אסור אלא גבי יין נסך לבד, אבל בשאר איסור הנאה לא אמרו". וכן נקט להלכה המקור חיים (סי' תנ ס"ק ז) שאין איסור רוצה בקיומו בחמץ.

ובשו"ת חשב האפוד (סימן קנב) סיכם את השיטות בנדון זה: "נמצינו למדים שהאיסור של רוצה בקיומו נחלקו בו הראשונים מה הוא, הר"ן בשם רש"י ס"ל דהאיסור של רוצה בקיומו הוא לפי שהוא ההיפך מביעור, ולא שייך אלא באיסור שיש חיוב לבערו. אבל בתוספות והטור ס"ל דרוצה בקיומו היינו הנאה ושייך בכל דבר שהוא אסור בהנאה". והוסיף: "ויש להתפלא אמאי לא נגע הריב"ש עצמו בזה שהוא רוצה בקיומו. ולפי מה שביררנו ניחא כי הריב"ש הוא תלמיד הר"ן, ואזיל בשיטתו שאין להקפיד על רוצה בקיומו אלא במקום שיש חיוב ביעור, ואין לזה שייכות במקום שהחמץ הוא של נכרי. אבל המג"א הולך כאן בשיטת הטור שהיא גם שיטת התוספות שרוצה בקיומו אסור מטעם הנאה, ושייך בכל מקום שיש איסור הנאה והיינו דשייך גם במקום שהחמץ של נכרי".

ובספר שמעתתא דמשה [פסקי הלכות מהגר"מ פיינשטיין] הובא (או"ח סי' תנו) "וראוי לציין למש"כ בספר מקנה וקנין בקונטרס חלק הלוי שכתב לצדד שהאיסור רוצה בקיומו הוא רק בחמץ של ישראל או בחמץ שקיבל עליו אחריות, אבל בחמץ של אחרים אינו מחוייב לבערו. וכתב שם שכן כתב בנודע ביהודה ובספרו ליקוטי צבי".

ובאמת בעיקר דין "רוצה בקיומו" באיסור חמץ יש לתמוה, שהרי בכל מכירת חמץ לנכרי, מן הסתם המוכר היהודי מעוניין בקיומו של החמץ בימי הפסח כדי לקבלו בחזרה לרשותו עם תום החג, ולא מצאנו מי שיטיל ספק בתוקף המכירה בגלל חשש איסור "רוצה בקיומו", וצ"ע.

> **היוצא מהדברים:** כאשר אין ליהודי אחריות על חמצו של הנכרי, אך הוא "**רוצה בקיומו**" של החמץ, נחלקו הפוסקים האם יש בזה איסור.
>
> לדעת התוספות והטור, יש דין "רוצה בקיומו" באיסור חמץ, וכן נקטו להלכה המג"א והמשנ"ב.
>
> אך לדעת רש"י והר"ן, אין דין "רוצה בקיומו" באיסור חמץ, וכדבריהם פסקו הפרי חדש, הרדב"ז והמקור חיים [ויש מביאים כן בשם הנודע ביהודה, ולא מצאתיו].

**משתכר באיסורי הנאה**

# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

**יא.** בשו"ת תשובות והנהגות [לעיל **אות ג**] כתב לאסור על **פועל** לקנות חמץ לנכרי מכספו של הנכרי, מכיון שפועל המקבל את משכורתו עבור עבודה שבכללה קניית ומכירת חמץ בפסח, נחשב כמשתכר באיסור הנאה.

וכעין זה מצאנו בדברי החיי אדם (הלכות פסח כלל קכד אות יח) שכתב: "להיות שומר אצל חמץ, אפילו חמצו של נכרי, אם הוא נוטל שכר אסור לכולי עלמא, שהרי משתכר באיסורי הנאה. ויש אוסרים אפילו יהיה בחנם. ונראה לי משום דמסתמא אם לא קבל ממנו הנאה לא היה שומר בחנם, ואם כן הוי נמי משתכר באיסורי הנאה".

וכן פסק בשו"ת אגרות משה (חו"מ ח"א סימן ד) "בדבר אחד שעובד באפיית פת של עכו"ם, וכשלא יעבוד בפסח יפסיד פרנסתו, איני רואה שום היתר, דהרי הוא משתכר באיסורי הנאה שאסור, כדאיתא או"ח בסימן ת"נ סעיף ד'. וגם זה עצמו שאם לא יעבוד אצלו בפסח יסלקהו ויפסיד פרנסתו, הרי אין לך שכר גדול מזה, שאסור להשתכר באיסורי הנאה. ולכן אין לו עצה אלא **לשכור עכו"ם שיעבוד תחתיו בימי הפסח**, שזה מותר בפשיטות".

אולם בקיצור שלחן ערוך שערים המצוינים בהלכה (סי' קיז אות יג) התיר לעבוד בהנהלת חשבונות במפעל של חמץ "אע"פ שהמסחר גופא הוא של חמץ, דהכא אין לו שום שייכות עם החמץ, ובעבור הכתיבה והחשבון הוא מקבל שכרו, ובפרט כשקבלת שכרו בהבלעת שאר הימים, שכך פסקו בהגהות מהרש"ם (או"ח סי' תנ) ומורי בתשובת מהר"ש (ח"ד סי' נב) **דמותר ליהנות מהשכר איסור הנאה של חמץ ע"י הבלעה**".

ומבואר בדבריהם כי איסור "משתכר באיסור הנאה" נאמר רק על פועל שעבודתו **רק בימי הפסח**, ואז הכסף המתקבל עבור קניית ומכירת החמץ בפסח, נחשב כהשתכרות באיסור הנאה. מה שאין כן, פועל המקבל **משכורת חודשית** עבור עבודתו, ובכלל זה על ימי הפסח, שכר זה מוגדר כתשלומין "**בהבלעה**", שאין בהם איסור "משתכר באיסורי הנאה" [בדומה לדין "שכר שבת" שאסרו חכמים לקבל עבור עבודה שנעשתה בשבת [אף שהעבודה עצמה מותרת, כגון לשמור בשבת], אך בפועל השכיר לתקופה ממושכת [שכיר שבוע או חודש] התירו להשתכר גם על עבודתו בשבת, מכיון שהשכר "נבלע" בשכר שאר הימים ואינו עבור השבת עצמה, כמבואר במסכת ב"מ (נח, א) ובשו"ע או"ח סי' ש"ו ס"ד].

• • •

**דברי הפוסקים להלכה**

**יב.** פוסקי זמנינו דנו במגוון שאלות בנדון דידן, ונסכם את דבריהם.

- **פועל העובד באפיית פת נכרי** - בשו"ת אגרות משה (חו"מ ח"א סימן ד) כתב "איני רואה שום היתר, דהרי הוא משתכר באיסורי הנאה שאסור", והתיר רק אם ישכור עכו"ם שיעבוד תחתיו בימי הפסח.
- **פועל האחראי לקניית מזון עבור עובדים במפעל של נכרי** - בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן רצט) חייבו להימנע מעבודה בפסח, על פי דברי המג"א, ובצירוף החשש שנחשב כמשתכר באיסור הנאה.

אולם בשו"ת מים חיים (סימן לד) נשאל על ידי יהודי העובד בחנות מכולת של נכרי, ותפקידו לרכוש סחורות חמץ עבורו, האם רשאי להמשיך בעבודתו בימי חול המועד פסח, ומסיק להיתר מכיון שאין חשש שמא יבוא לאוכלו "מפני שבזמנם היו כל צרכי החמץ נמכרים בעינם, פתוחים, וישראל הקונה חמץ לגוי

# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

אתי למיכל מיניה, אבל בזמנינו הרי הכל ארוז וסגור היטב והחשש רחוק. זאת ועוד, שזה אינו קונה במקרה חמץ לגוי אלא הוא עובד קבוע שלו ועוסק בזה יום יום, ואין לחוש שמא יבוא לאכול ממנו". וכמו כן, מאחר והחמץ מבוטח, ובמקרה של אובדן או גניבה תוטל האחריות על חברת הביטוח, אין ליהודי איסור "פורע חובו באיסורי הנאה", וגם אינו עובר באיסור בל יראה.

• **עובד בבית חולים נכרי המחלק בפסח מזון שיש בו חמץ לחולים נכרים** - רבי יצחק זילברשטיין, רבה של רמת אלחנן, פסק בספרו חשוקי חמד (פסחים כב, ב) כי "יתכן שיש איסור של משתכר באיסורי הנאה".

• **משרת יהודי בבית נכרי האם רשאי לקנות לחם עבור הנכרי** - הגרצ"פ פרנק כתב במקראי קדש (ביטול ומכירת חמץ אות ב) "נשאלתי בערב פסח תרצ"ד מחכם ספרדי על דבר אחד שהוא משרת אצל קונסול גוי, והוא המוציא והמביא כל מכולת ביתו, כיצד יעשה בקניית לחם בימי חג הפסח. והנה לקנות בכסף מפורש עבור הקונסול הרי אין שליחות לעכו"ם, ונמצא שקונה השליח, **וצ"ע בזה**".

• **עבודה במפעל חמץ של נכרים כמנהל חשבונות** - בספר אשרי האיש (פרק נא אות ל) הובא בשם הגרי"ש אלישיב שהורה: "אין ליהודי לעבוד בימי הפסח במפעל חמץ של נכרי, **ואפילו מנהל חשבונות אסור** בזה, שהרי חפץ שיהיה הרבה חמץ ונחשב רוצה בקיומו". אולם בשערים המצוינים בהלכה (סי' קיז אות יג) התיר לעבוד בהנהלת חשבונות במפעל של חמץ "אע"פ שהמסחר גופא הוא של חמץ, דהכא אין לו שום שייכות עם החמץ, ובעבור הכתיבה והחשבון הוא מקבל שכרו, ובפרט כשקבלת שכרו בהבלעת שאר הימים".

ובספר פסקי תשובות (סי' תנ אות יא) סיכם את הדעות וכתב: "כל מיני עבודות במוצרי חמץ, כגון פועל יהודי העובד בחנות או במפעלים למוצרי מזון של נכרים, אסור לו לעבוד שם בפסח, גם משום משתכר באיסורי הנאה, וגם שמא יבוא לאכול, וגם משום שרוצה בקיומו של החמץ. ואם ירצה יוכל להביא במקומו פועל נכרי, ואת שכר העבודה או את ימי העבודה יחלקו ביניהם, ואין בזה משום חליפי חמץ. ואם העבודה היא בכל מיני מוצרים, וביניהם יש מיעוט של מוצרי חמץ, מותר לעבוד שם, משום שהעבודה ושכר העבודה הוא עבור המוצרים שאינם חמץ, וההיתר לא נאסר מפני האיסור. והעובד במשרד הנהלת חשבונות, ונכרים הם לקוחותיו, מותר לו לקבל שכר עבור הכתיבה ועריכת החשבונות, אף שהמסחר של הנכרי הוא במוצרי חמץ, כיון שאין למנהל חשבונות שום שייכות עם החמץ".

• **שמירה על חמץ** - השערי תשובה (סימן תנ ס"ק טו) הביא בשם שער אפרים (סי' ז' בהג"ה בן המחבר) להתיר ליהודי לשמור על חמץ של נכרי בפסח, בתנאי ש"יקח עמו עוד אחד שישב עמו, דאז אין לחוש דלמא אתי למיכל מיניה. ומטעם רוצה בקיומו אין חשש, כשאין הישראל עושה מעשה בידים רק יושב ומשמר. ואין בזה שליחות, שאין הישראל ממונה רק ליקח המעות לפי שאין מאמין למשרתים".

ואילו רבי שלמה קלוגר קבע בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן רסג) כי מותר לשמור על חמץ בתנאי ששומר גם על תבואה שאינה חמץ, משום שאם שומר **רק** על חמץ הוא משתכר באיסורי הנאה: "השומר ומקבל שכר בשמירת התבואה שלא יגנבו והיו בתוכם חמוצים, נראה דמותר. כיון דהחמץ ניכר ואפשר להפריד האיסור מן ההיתר, אם כן לא נאסר ההיתר על ידי האיסור, וההוא [החמץ] לחודיה קאי וההוא [התבואה שאינה חמץ] לחודיה קאי. ואם כן השכר שמקבל הוי עבור ההיתר, ואינו מקבל יותר עבור מה שיש בזמן האיסור, לכך יפה הורה להיתר. אבל בשביל שמירת האיסור לבד, ודאי אסור לקבל שכר".

# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

ובשו"ת דובב מישרים (ח"א סימן מ) נשאל על ידי אדם שפרנסתו לפקח על העברת סחורה של חמץ במשאיות, מבית החרושת לספקים, ותפקידו לפקח שלא יגרם כל נזק לסחורת החמץ, וחלק משכרו מורכב מקבלת אחוז מסויים מגביית התשלום, האם מותר לו להמשיך בעבודתו בימי חג הפסח. ופסק לאיסור, כי בנדון זה לא שייך ההיתר שכתב השער אפרים, היות והיהודי עושה מעשה בידים, בהיותו גובה את האחוז בשכרו.

• **מתווך בעסקאות קניית ומכירת חמץ בין נכרים** - בשו"ת שרגא המאיר (סימן יג) נשאל "אם מותר להיות סרסור [**מתווך**] בין נכרי לנכרי בחמץ בפסח, היכא דאינו בא לידו והוא בעצמו אינו קונה אותם כלל", ופסק: "הנה בשאר איסורים אסור, דאסור לעשות סחורה באיסור תורה. עם כל זה כתב החתם סופר דהיכא שאינו נתכוון לקנותן ואינו אלא סירסור לא מיקרי עושה סחורה בדבר האסור לאכול ומותר. ואם כן גם בשאלתנו יש להתיר, דהא גם כאן הוא רק סרסור ואינו קונה החמץ כלל, רק הוא שליח הגוי המוכר".

• • •

**קניית חמץ לנכרי באמצעות הטלפון או ברשת האינטרנט**

**יג.** ממוצא הדברים נשוב לנדון שפתחנו בו, רכישת אניה ובה מוצרי מזון על ידי יהודי העובד בחברה של נכרי עבור הנכרי ומכספו של הנכרי, באמצעות הטלפון או ברשת האינטרנט.

ונראה כי בנדון זה יש לצרף כמה צדדים להקל בזה, אפילו לדעת המג"א והמשנה ברורה שאסרו קניית חמץ עבור הנכרי מכספו של הנכרי: [א] מחשש שמא יבוא לאכול את החמץ [ב] מחמת איסור בל יראה, בשל חיוב האחריות שיש ליהודי על החמץ [ג] היהודי רוצה בקיומו של חמץ.

וזאת כי:

• **חשש שמא יבוא לאכול את החמץ** - לא קיים בנדון דידן, שהקונה היהודי יושב במשרדו ואינו בא במגע כלל וכלל עם החמץ, שהרי הקניה מתבצעת באמצעות אשראי בטלפון או ברשת האינטרנט.

• **איסור בל יראה, בגלל חיוב האחריות שיש ליהודי על החמץ** - לא קיים ברכישה מסוג זה, אשר בדרך כלל מבוטחת, ובמקרה של אובדן או גניבה תוטל האחריות על חברת הביטוח, ולכן אין ליהודי עצמו אחריות על החמץ ואינו עובר באיסור בל יראה.

ומה גם שיש לצרף בזה את דברי הפוסקים שהובאו לעיל [**אות ט**] שפקפקו בדברי הריב"ש, שיהודי הקונה חמץ עבור נכרי, עובר על איסור בל יראה בגלל שהנכרי לא קנה את החמץ מדין אין שליחות לעכו"ם, ולכן החמץ נמצא באחריות היהודי - הלוא הם המשנה למלך והמחנה אפרים, וכן נתבאר כי בזמנינו חל קנין החמץ של היהודי עבור הנכרי **מצד דינא דמלכותא דינא**, וממילא גם על פי ההלכה נקנה החמץ לנכרי מדין קנין סיטומתא, ואינו באחריות היהודי, ולכן אינו עובר על איסור בל יראה.

• **היהודי רוצה בקיומו של חמץ** - ראשית כל, במקרה שהאניה מבוטחת, יתכן ואין היהודי "רוצה בקיומו של החמץ", שהרי אין לו כל אחריות עליו. ובנוסף לכך, נתבאר לעיל [**אות י**] כי נחלקו הפוסקים האם דין "רוצה בקיומו" נאמר באיסור חמץ, ואף שהמג"א והמשנ"ב נקטו כי דין זה נאמר גם באיסור חמץ כדעת התוספות והטור, אולם דעת רש"י והר"ן, כי אין דין "רוצה בקיומו" באיסור חמץ, וכדבריהם פסקו הפרי חדש, הרדב"ז והמקור חיים.

# קניית חמץ לנכרי בפסח מכספו של הנכרי

• **איסור משתכר באיסורי הנאה** - כרגיל היהודי הקונה את האניה עובד בשכר חודשי, ואינו מקבל עמלת תיווך על עצם הקניה, הרי שקבלת השכר היא "בהבלעה", ואין בזה איסור.